

રસુલે ખુદ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાખિત વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૪૦૮૯ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ૨૨૩૫૯૫૬૧

વિષય ૫૭ : ૨૩

રસુલે ખુદા.

(સ૦)

(તું દુકં જીવનચરિત્ર.)

115

જાપાવી પ્રગટ કરનાર.
મુનશી કૃતેહખાન અહેમદખાન
“દિલકશ.”

ધરભામપુરા, ઇન્સાફ ઓફીસ,
મુંબાઈ ૪.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૨૪૦૮

મહેરબાન મુરબ્બી

જનાબ સર મહમદભાઈ કરીમભાઈ
બેરોનેટ સાહેબ,

માનવંતા સાહેબ

આપ મુરબ્બીની મારા પ્રત્યેની ઉત્તમ
લાગણી જોઈ આ નાનકડું પુસ્તક
નામદાર સરવરે દોજહાંની ટુંક
જીવનરેખાનું આપને અર્પણ
કરવા મુનાસબ ધારૂં છું
તે આપ કબુલ
કરમાવશે એવી
આશા છે.

લી૦ આપનો,
મુનશી ફતેહખાન “દીલકશ”

(૧)

૭૮૬

માર્ગ-દર્શક.

લકઠ કાન લકુમ ફી રસુલિલ્લાહિ ઉસ્વતુન

હુસનહુ

કુરઆને-હકીમ—

(તમારે માટે, ખરેખર, અલ્લાહના રસુલના
ચરિત્રમા જીવનનાં ઉત્તમ આદર્શો છે.)

પ્રાણી સૃષ્ટિમાં મનુષ્ય, એ અલ્લાહની ઉત્ત
મોત્તમ કૃતિ છે અને મનુષ્ય જાતિમાં અમારા
રસુલે મકબુલ (સલ) ઉત્તમોત્તમ વ્યક્તિ છે તે
વ્યક્તિની ઉત્તમોત્તમતા ઘણી ખુસુસીયતોને આ-
ભારી છે, જેમાંથી એક-અને માત્ર તેના અનુ-
યાયીઓ માટેજ નહિ, પરંતુ સમસ્ત માનવ
જાતિ માટે-તેના અન્નેડ જીવનની ખુસુસીયત
છે.....

જીવનને સમજી સકવું, મુશ્કિલ છે એ ખરું
પણ એથી એ વધારે મુશ્કિલ જીવનને જીવી
દેખાડવું તે છે. આ બિકટ ગુચવાળા કોશિદાને

ઉકેલવાનાં વ્યર્થ પ્રયાસો, સૃષ્ટિ સરજનાર ત્યારથી આજ સગી ઘણા થઇ ગયા અને હજી થઇ રહ્યા છે. વ્યક્તિ જીવન અને જાતિ જીવનની ખરી પ્રગતી એજ માનવ-મુક્તિનો સરળ અને ધોરી માર્ગ છે. જીવનને પામવું એજ જીવનનો મુખ્ય આશય છે. અને એ પ્રાપ્તિને જીવન વ્યવહારમાં પ્રગટાવવી એજ જીનેનનું સાર્થક છે.....

હાય તે આપણા માનવ-કુટુંબના વિખવાદો ! એક કુટુંબ કે જાતિમાંથી આપણે ઉત્પન્ન કરેલ અનેક પેટા કુટુંબો અને પેટા જાતિયો જીએ ! અને તેમનાં માહાંમાંહેના દૈનિક કલેશ કંકસો જીએ ! ઝોરા, ધઉંવણું અને કાળા વચ્ચેના આપણા ભેદભાવો, નિર્બંજ અને બળવાન વચ્ચેની આપણી સરખામણીઓ, સરસાઇઓ, શેઠ અને વાણોચર, રાજા અને રાંક, મઝદૂર અને માલદારમાં ઉંચ નીચ કે હલકાભારેના તે તક્ષવતો જીએ, જેમણે આપણને ક્યાંનાએ નથી રહેવા દીધાં-અને તે પણ આપણાજ ઘરમાં, નદી, નાળાં પહાડ કે જંગલની હદો આપણને એકમેકથી કેટલા વિખૂટા પાડી સકી છે ? હાય ! એટલા કે એકમેકને ઓળખી પણ નહિ સકીએ.

જાણે આપણી વચ્ચે કોઈ પણ પ્રકારનું લોહીનું જ સગપણજ નથી. ક્યાં ગયું આપણું તે આદમનું સામાન્ય પિતાપણું ? અને આ ભૂચોળીઆ હદોએ કેળવેલ સંકોચિતપણું દેખ્યું કે ? આપણી હદોને પેલે પાર ગ્હેતા આદમીઓને આપણે—માત્ર તેઓ આપણી હદમાં નથી રહેતા તેજ અપરાધ સર—ચાહવાનું કશું કારણ દેખતા નથી. ઉલટું અદતા સખમસર કે નમૂના બહાનાસર આપણે તેમનું ધિક્કારવા, તેમના ઉપર શકની દૃષ્ટિયે દેખવા, આનંદ ઉપર બળી મરવા તેમના દુઃખ ઉપર મલકાઈ ખીજવા લાગી જઈએ છીએ. અને વળી હાય ! તક મળતાં તેમને કાંતો આપણા ગુલામો મનાવવાની કે કાંતો તેમનો જડમૂળથી નાશ કરવાની શી તે આપણી આતુરતા ! પ્રભુની ભૂમી વિશાળ હતી—હદ વિનાની હતી તે આપણે સંકોચી સંકોચી, હદો બાંધી સાંકડી કરી નાંખી. અફસોસ ! .....

ભોંય ભૂખ્યાઓ ! જ્યું તો હોત કે અલ્લાહે જ્યાં પૃથ્વી આખી ખાપી હતી ત્યાં “ મહાર ”, “ તાર ”, “ તું ”, “ હું ” કરતાં ક્યાંથી ક્યાં હડસેલયા. “ આપણું ” અને “ અમારું ”

કહેવા અને ગણવાની તે વાત હતી; બેગા મળી વહેંચી ખાવાનો તે વ્યવહાર હતો, તેણે ઉલટા વ્યવહારે કરીને એકલા ખાવા માટે વહેંચાઈ ગયાં જેવી વાત થઈ ગઈ. અલ્લાહની આ વિશાળ ધરતી, એકેએક આદમ પુત્ર માટે શું એક સામાન્ય વારસા સમ ન હતી શું? સ્વાર્થની વહાડ કાપે તેના વતનો બનાવ્યાં અને—દુન્યાના માલિકો—આશરકુલખમ ખલુકાત હતા તેથી માલિકો—દેશો અને વતનોની ગુલામી કરતા થઈ ગયા. આ ગુલામીને સ્વદેશાભિમાન કહીએ છીએ!! શું કહેવું આપણું? વાહ!.....

દેશાભિમાનમાં સ્વમાન વિષેના હાસ્યજનક ભ્રમો પણ જુઓ, પ્રજાઓનું એક એક પ્રત્યેનું અસહય વર્તન એજ તો આપણું આજનું દેશાભિમાન છે? અહિં કાઈ, કાઈનું કશું પણ અહી લેવા તૈયાર નથી. અને, એ અસહયપણને સ્વમાન કહીએ છીએ, જે હાય બેશરમીનાં કૈાતુકા!—દેશાભિમાનનું શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ સ્વરૂપ છે! હજી તો આપણે તે છેલ્લી છ વર્ષની મહાન કુટુંબી કાપાકાપીમાંથી નથી મરડી આજસ કે

નથી લીધો છુટકારાનો શ્વાસ ! તેની યાદ નહિ
 વિસરાય એવી તો હંજ અને વળી તે હજી
 તાઝી પલુ છે કોઈ ખતાવે કે દારૂલુ યુધ શું
 હતું ? શું તે, ફિરઅવનિયતનો એક ઉપદ્રવ ન
 હતો ? ફિરઅવનિયત, જ્ઞાન અને વિજ્ઞાનની
 નાશ કારક સામગ્રિયો અને જોગવાઈઓ સહિત
 દ્વેષે અત વેરે જ્ઞાન અને વિજ્ઞાનના અસ્ત્રો શસ્ત્રોના
 શા ઉપયોગ કીધા તે, તેમાં આપણે જોયા, પ્રેમ
 અને પરમાર્થના રચનાત્મક હાથોમાં હોત તો એ
 હથિયારોનો ઉપયોગ જીવીજી રીતે, જીવીજી દિશા
 ઓમાં થયો હોત. પલુ અહિં તો લાલ, લોભ,
 વેર, દ્વેષ, સર્વોપરી સત્તા, વેપારી ઇર્જિરા વગય
 રદતાં દર્શાવે એક દેશાભિમાનના જીદુધ આકર્ષ
 ણુમાંજ સમાઈ ગયા હતાં તે ?.....

ઇનસાનિયતની અધમદશાનું આ એક સ્વ-
 રૂપ છે. આ હુંક પરિચયમાં ખીજાં સ્વરૂપો
 શ્વર્યવાનો અવકાશ નથી. પલુ આફતના આ
 એકજ ખીએ કેટલાં ઝેરી, કડવાં ફળોનો પાક
 આપ્યો છે ? દુન્યા એક મહાન શિકારગાહ થઈ
 ગઈ છે જેમાં માણસ, માણસનો શિકાર કરી
 રહ્યો છે ? જય બોલો, એ સ્વદેશાભિમાનની

બંદુકોની અને ગોળીઓની !.....

એક આફતમાંથી સૌ આફતના ફાળુગા પ્રત્યા પણુ સૌ વ્યાધિયોનો ઉપાધિ તો એકજ છે. શાંતિ અને શરણુ સલામનો ધોરી માર્ગ અર્થાત ઇસ્લામ એ માર્ગના દર્શકની એક ટુંકી-જીવન રેખાનો હું આ લીટીઓ વડે વાંચક સાથે પરિચય કરાવી રહ્યો છું. ઇસ્લામે જીવનની ગુંચ ઉકેલી છે; જીવનનો અર્થ, જાનનો હેતુ, જીવનનો માર્ગ દેખાડ્યો છે, એ સઘળું અલ્લાહના કુરાન અને તેના રસુલની હદીથોમાં છે. અને આ તુભયના ખુલાસા, તાત્પર્ય, સાર જે કહે તે, આપણા આ માર્ગ—દર્શકનું પોતાનું સરળ જીવન છે. ....

એ જીવનના ખરા અભ્યાસ અને ભાસમાં તેના શિક્ષણ અને અનુકરણમાં, તેના મનન અને વર્તનમાં વ્યેકિતનો મોક્ષ અને જાતિની આઝાદી છે. બસ વમા તવફીકી ઇદિલાલિદલાહ.

જાસિમ હાઉસ.
ફોલાખા મુંબઈ
તા. ૧ રજબ
૧૩૪૩ હિ. ન.

મિસ્કીમ,
મુનાદી.

(૭)

જલદી મંગાવો!

અરમાનુસા ભાગ ૧ ૧-૮-૦

અરમાનુસા ભાગ ૨ ૨-૦-૦

તથા

સલમુનિયા ઉર્ફે

આફતાબે દમિરક ૧-૦-૦

ફલોરા ફલોરંડા ભાગ ૧ ૨-૦-૦

„ „ „ ૨ ૩-૪-૦

મનશુર મોહન ૨-૦-૦

વિશ્વધર્મ ઇસ્લામ ૨-૮-૦

ઈન્સાફ ઓફીસ.

ઇસ્લામ પુરા મુંબઈ—૪

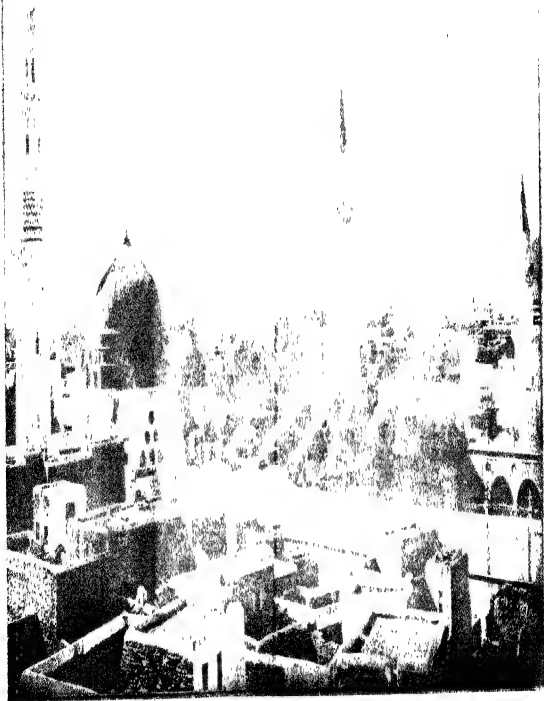
(૮)

દરેક જાતનું સફાઈદાર અને
મન પસંદ પ્રીટીંગ કર-
વાનું ઉત્તમ ઠેકાણું
લખો રાખશો.

સસ્તુ અને ટાઈમિસર
આપવું એજ વેપારનું
પ્રિન્સીપલ છે.

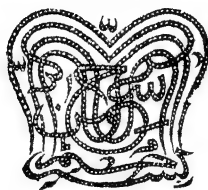
ઈસ્લામ પ્રીટીંગ પ્રેસ.
ઈસ્લામ પુરા. મુંબઈ--૪.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

હઝરત રસુલે અકરમ (સ.) ની ટુંક જીવનરેખા.

જીલમ, અત્યાચાર, અનીતી, અહંકાર અને અધમનાના શેતાની કામોમાં સપડાએલા દુનીયાના મનુષ્યોને સુધારી સદાચાર, નીતિ, ધર્મ અને જ્ઞાનના બોધ આપવા તથા વાદહુલાશરીકની વેહદાનીયતની જ્ઞાન દેખાડવા આપણા આકાએ નામદાર હઝરત મહુમદ રસુલીલ્લાહ (સં) નો ૫૭૧ હરવીના એપ્રીલ મહીનાની ૨૦ મી તારીખ અને સોમ (પીર) વારે સવારમાં નમાઝના ટાઇમે (સુખ્હે સાદીક) જન્મ મુજારક થયો. હઝરત અબ્દુલ મુતલીબને આ પૌત્રની પેદાઇશથી અત્યંત ખુશાલી થઇ અને તેઓએજ તેમનું નામ મોહમ્મદ પાડ્યું.

હજરત રસુલે અકરમના જન્મેની બે માસ અગાઉ તેમના પિતા અબ્દુલ્લાહની વફાત થઇ હતી. એટલે તેમની પરવરીશનો બધો આધાર તેમના દાદા ઉપરજ હતો. ૬ વર્ષની ઉંમરે આપનાં માતાનો મમતા ભરેલો આસરો જતો રહ્યો. ૮ વરસની ઉંમરે પુગતાં દાદા અબ્દુલ મુતલીબનું પણ મરણ થયું એટલે પુરેપુરાં યતિમ થઇ ગયાં.

હજરત મહમદ (સ.) ખાલ વયથીજ સદા ચારી, સાચું બોલનાર, અને સત્ય વાતનો પક્ષ કરનાર તથા ખોટી વાતોને ધીકારનાર તરીકે ખ્યાતી મેળવતા આવ્યા હતા. જવાન વયે પહોંચતાં મક્કા શહેરના તમામ માણસોનો વિશ્વાસ તેમણે મેળવ્યો હતો. પગખ્યરની પદવી પ્રાપ્ત થયા અગાઉ પણ તેઓ સદાચારી અને સાચું બોલનાર તરીકે આખા દેશમાં પ્રખ્યાત હતા. તે વખતના ઇતિહાસ વેતાઓએ તેમને અમીન (અમાનતદાર) તરીકે ઓળખ્યા હતા. આપને લખતાં વાંચતાં આવડતું નહોતું. મક્કા શહેરની શાહ સોદાગર ખાનુ ખદીબ્નએ પોતાના વેપાર ના એક મેનેજર તરીકેની માંગણી આપના માટે કીધી અને આપને વેપાર અર્થે મક્કાથી પ્રથમ

મીરીયા તરફ મોકલવામાં આવ્યા. સરીયામાં તેઓએ કરેલા વેપારમાં મોટો નફો થયો. ત્યાંથી પાછા ફરી તમામ નફો સાથેની કુલ મતા ખદી જાને સોંપી. તેમ ॥ આવી ઇમાનદારીથી ખદીજાનો પુર્ણ વિશ્વાસ જામ્યો અને તેમની સાથે નીકાહ કરવાની પોતાની ઇચ્છા જાહેર કીધી.

હજરત રસુલેખુદા (સ૦) એ ખદીજાની માંગણીની હકીકત પોતાના કાકા અબુતાલીબ, હમઝા તથા ખીજા સગા સંબંધીઓને કહી જેથી તેઓ રાજી થયા અને ખદીજાના પિતા ખોવયલદ ખીન અસદ પાસે આવ્યાં, અને માંગણી કીધી અને તેણે તે વાતનો સ્વીકાર કરી પોતાની પુત્રી ખદીજાના નીકાહ હજરત મહમદ સાથે કરી આપ્યા, આ વખતે હજરતની ઉંમર ૨૫ વરસની હતી.

નીકાહના ૧૦ વરસ પછી મક્કા શરીફમાં પાણીની જબરદસ્ત રેલ આવી એને લીધે કઅબા શરીફની દીવાલો જીર્ણ થઇ ગઇ. જેથી કઅબા શરીફની નવી ઇમારત બાંધવાનું નક્કી થયું, અને ઇમારત બાંધાઇ તબયાર થઇ ત્યારે હજરે અશવદ ગોઠવવા માટે કબીલાઓમાં તકરાર ઉઠી.

દરેક કુખીલાના આગેવાનો હજરે અસવદને મુક-
વાનું વડપણ પોતે લેવા માંગતા હતા, આ વાંધાનો
ફડયો લાવવા માટે બધા પક્ષવાલાઓએ હઝરત
મોહમ્મદ (સં) ને પંચ તરીકે નિમ્યા. તેઓએ
એવો તોડ કાઢ્યો કે હજરે અસવદને એક
ચાદરમાં મુક્યો અને બધા અગ્રેસરોને તે ચાદર
ઉપાડી જે જગ્યાએ હજરે અસવદ ગોઠવવાનો
હતો ત્યાં લઈ ગયાં અને તેને જ્યાં મુકવો હતો
ત્યાં બંધાના હાથથી મુકાવી દીધો. આ ચુકાદાથી
બધા કુખીલાવાળા અને મકકાના રહેવાશીઓ
હઝરતથી ધણા ખુશ થયાં. મુર્તિઓના પુજવાથી
આપને નાનપણથીજ તીરસ્કાર હતો દેવજોમાં
જતા નહોતા અને મંદીરોમાં ભરતા મેળાઓમાં
પ્રાર્થનાઓમાં પણ ભાગ લેતા નહોતા. તેઓ
માત્ર કુઆબા શરીફના તવાફ એટલે પ્રદક્ષિણા
કરી ગારેહુરા નામની પહાડની ફાટમાં પોતાના
પેદા કરનાર માલીકની યાદમાં મશગુલ રહેતાં હતાં.

પયગંબરની પદવી.

હઝરતની ઉંમર ૪૦ વરસ ૬ મહિના અને
૧૬ દિવસની થઈ ત્યારે એક દિવસે ગારેહુરામાં

આપ બંદગી કરતાં હતાં તે વખતે ખુદા તરફથી એક ફિરરતો પેગામ લઈને તેમની પાસે આવ્યો અને કહ્યું. “તું અદલાહનો નબી છે.” અને તેમને પઢાવ્યું.

“પઢ (અય મહમદ) તારા પરવર દિગારના નામથી જેણે સર્વસજ પેદા કરીધું છે જેણે ઇન્સાનને બંધાએલા ખુનથી પેદા કરીધો છે. પઢ (અય મહમદ) તારો પરવરદિગાર ઘણો ખુબુર્ગ છે જેણે કલમથી લખવા શીખવ્યું છે, તેણે ઇન્સાનને તે શીખવ્યું જે તે જાણતો નહોતો.”

ઉપરના શબ્દો દઝરને ધરજતા હૃદયે પડ્યા અને તે ફિરરતો ગાએબ થઈ ગયો નહિ ધારેલી અને નહિ જાએલી આ અગ્નયખી જોઈ તેઓ ડર્યા, અને તેમને કંપારી ચઢી આવી. એવીજ હાલતમાં પોતે ઘરે ચાલી આવ્યાં અને સુઈ ગયાં. ખદીજને ચાદર ઓઢાડવાનું કહ્યું, જ્યાં ધુન્નેરો દુર રહ્યો ત્યારે બધી હકીકત આપતી સ્ત્રી ખદીજને કહી સંભળાવી, તે જાનુએ આપને દીલાસો આપ્યો અને કહ્યું. તમારા લલા કામો અને નિખાલસ બંદગીનું સારૂ પરીણામ આવવા લાગ્યું છે. તમે નેકી અને ભલાઈ કરોછો, ખેરાત દાન

આપો છો, બધા ઉપર દયા ભાવથી વર્તો છો, સત્ય અને સદાયરણી ચાલો છો તે બધાને ખુદ તમોને બદલો આપશે. એવું કહી તેમને દીલાસો આપી તે ભલી બાનું પોતાના પીત્રાદિ વરકા બીન નોકલ જેવો ખ્રીસ્તી ધર્મ પાળતા હતા અને આકાશી પુસ્તકોનું સાર જ્ઞાન ધરાવતા હતા તેમની પાસે જઈ અને હઝરત મહમદ (સં) ઉપર ગુજરેલી બધી હકીકત કહી સંભળાવી જે સાંભળી વરકાખીનો ફલ બોલ્યો કે:- “મોહમદ (સં) સાહેબે જે ફરિશ્તાને જોયો છે તે નામુસે અકબર હતો. મુસા નખી (અં) પાસે ખુદ તરફના પેગામ લઈ આવતો હતો. તેઓ આ આ ઝમાનાની પ્રજાના ખરેખર નખી થશે. તેમને કહેજો કે, તેઓએ મજબુત અને નિર્ભય બનીને રહેવાનું છે. તેમની પ્રજા તેમને નહી કહી શકાય નેવા સખત દુખો આપશે, તેમને જુદા કહેશે, જુદામાટ ગુજારશે, તે એટલે વટીક કે ગામમાંથી કાઢી મુકશે. તે વખત સુધી જો હું જીવતો રહીશ તો અવશ્ય તેમની મદદ કરીશ.

ધર્મનો બોધ અને સંકટોની શરૂઆત.

શરૂઆતના થોડા દીવસો સુધી તેઓએ છુપી

રીતે ઇસ્લામનો પ્રચાર કરવા માંડ્યો. સદાચારી અને લકિત તરફ જોમનું વલણ દેખાતું તેમને ઇસ્લામનો બોધ આપતા હતા. સર્વથી પ્રથમ ઇસ્લામ ઉપર આસ્થા લાવનારાઓમાં ચાર વ્યક્તિઓ પહેલી છે.

૧ હઝરત ખદીજ (રહીં)

૨ હઝરત અબુત્તકર સિદીક (રહીં)

૩ હઝરત અલી (રહીં)

તે પછી હઝરત અબુત્તકર (રહીં)ની પ્રેરણાથી ઉસમાન ખીન અક્ષાન, અબ્દુલ રહેમાન ખીન ઓફ, સઅદ ખીન અબી વકાસ, અરકમ મખજુમી, જુબર ખીન અન્વામ, તલહા ખીન ઉબયદલ્લા, અબુ ઉબયદા ખીન જરારાહ, સબદ-ખીન જયાદ (રહીં) વીગેરેઓ ઇસ્લામ અંગીકાર કર્યું.

આ બધા માણસો અરકમ મખજુમીના ઘરમાં એકત્ર થતા હતા અને રસુલેખુદા (સં) તેમને કુરઆનનું શીક્ષણ અને ધર્મનો બોધ આપત હતા. ત્રણ વર્ષ સુધી આ ગુપ્ત રીતે અનુસાર બોધ અપાતો રહ્યો અને સંખ્યા બધે અરબોએ

મુસલમાનોનો ધર્મ અખત્યાર કર્યો. પરંતુ જ્યારે આ બાબત ખુદનો હુકમ આવ્યો કે:-

“તમેને જે ચીજ માટે હુકમ આપવામાં આવે છે તેને ખુલ્લમ ખુલ્લા જાહેર કરો! અને મુશરીફાથી મોહું ફેરવીશો.”

ત્યારથી રસુલેખુદા (સલ૦) સાહેબે જાહેર રીતે ઇસ્લામને બોધ આપવા માંડ્યો. તેઓએ શીરક—ખુદાના જેવો કે તેમાં સમ્માલીત અન્યને ઓળખનાર અને ખુદા સિવાય અન્ય પ્રકારના માખુદાને ખોટા અને અધર્મના અત્યાચાર તંકેરી જાહેર કરવા માંડ્યા. તેમની પુજા કરનારાઓને ગુમરાહ, અધર્મી અને પાપી કહેવા માંડ્યા, આ સબબે અનીતી અને અનાચારમાં લીન થયેલા મુર્તીપુજકો તેમના દુશ્મન થયા. મકકા મોઅઝઝ-માના લોકોએ તેમની ઉપર જુલમ ગુજારવા માંડ્યા. જાત જાતના દુખો દેવા માંડ્યા. છતાં તેઓ તે દુખોની દરકાર કર્યા વગર પોતાના મીશ્નનો પ્રચાર આગળજ વધારતા રહ્યા.

લોકોની દુશ્મનાવટ ધણી વધી જવાથી અબુ તાલીબે તેમની રક્ષા કરવા માંડી. મકકા મોઅ-

ઝમાના લોકો ઉપર અયુતાલીયનો સંપુર્ણ પ્રભાવ
હોવાથી, કુરેશીઓની હૃદય રસુલેખુદા (સલ૦)ને
પજવવાની બધી બાબોમાં ધુળમાં મળી ગઈ.
કુરેશ કબીલાના અગ્રેસરોએ અયુતાલીયની પાસે
આવી કહ્યું કે “તમારા ભત્રીજાને શીખામણ
આપો કે અમારા દેવતાઓની નીંદા કરવાનું
છોડીદો. અમારા ધર્મની નીંદા કરે નહીં. જો તમે
તેને તેમ કરતા અટકાવી ન શકો તો તેની રક્ષા
કરવાનું છોડીદો. અમે બધી વ્યવસ્થા ઠીક
કરી લઈશું”

અયુતાલીયે કુરેશીઓને સરળ સ્વભાવે સમ-
જાવી પછી મોકલ્યા. પરંતુ રસુલેખુદા (સલ૦)
તેવીજ રીતે પોતાનું કામ કરતા હોવાથી, કુરે-
શીઓ બીજી વખત અયુતાલીયની પાસે આવ્યા.
અને કહ્યું કે તમે મહંમદ (સલ૦) ને નીંદા કરતા
નહીં અટકાવો તો અમે તમારી સાથેનો બધો
વ્યવહાર બંધ કરી દેશું. આટલે દરજે વાત વધવાથી
અયુતાલીયે રસુલે ખુદા (સલ૦) ને બોલાવી
કહ્યું કે તમારો ઉપદેશ બંધ રાખો તો સારું.

અયુતાલીયે કહેલા બોધનો અર્થ નબી
(સલ૦) સાહેબ એવો સમજ્યા કે તેઓ હવે

પોતાનું રક્ષણ હાવી લેવા માંગે છે તેથી જવાબ આપ્યો કે:—

“ ભલા કાકા ! હું સોગન ખાઈને જણાવું છું કે, મારા એક હાથમાં ચંદ્રમા મુકવામાં આવે અને બીજા હાથમાં સુરજ મુકવામાં આવે અને કહેવામાં આવે કે, ‘ તુ ઇસ્લામનો પરિત્યાગ કરે ત્યારે પણ હું ઇસ્લામને છોડીશ નહીં. આ સત્ય ધર્મ ફેલાવવો અથવા તો તેની પાછળ મારો જીવ આપવો ”

આ જવાબ એટલા જીરુસામાં આપ્યો હતો કે તેમની આંખોમાંથી આંસુ ઢળી પડ્યા હતાં. નખી (સલ૦) સાહેબનો જીરુસો આટલો દરજે વધેલો જોઈ અપ્પુતાલીએ કહ્યું.

“ ઠીક ! તમે જે કરો છો તે કયે જાઓ. હું તમને તરછોડીશ નહીં. ”

મકકા મોઅજ્જમાં કુરેશની અદેખાઈ વધવા લાગી. તેઓ નખી (સલ૦) ના દુશ્મન થયા અને સાથેજ અપ્પુતાલીય પણ વેર લેવાનો ઠરાવ કરવા લાગ્યા. અપ્પુતાલીય પણ હવે હોશમાં આવ્યા અને તેઓએ પોતાના કબીલાના માણ-

સોને એકઠા કર્યા અને હઝરત મહમદ (સલ૦) સાહેબનું રક્ષણ કરવાની કબીલાના બધા માણસોને સુચના આપી. માત્ર અબુલહુસૈન સિવાય કબીલાના માણસોએ અબુતાલીબની માંગણીને ટેકો આપ્યો.

મકકા મોઅઝમાના લોકો દીન પર દીન વધારે ઉશકેરાતા હતા. ગમે તે રીતે મહમદ (સલ૦) સાહેબના કામમાં અડચણો નાંખવા અને તેમના ધર્મનો વધતો પ્રચાર અટકાવવાની પોતાની ફરજ લેખતા હતા. હરમ શરીફમાં આવવાની મનાઈ કરવામાં આવતી હતી. જાહેર રીતે તેમને, કવિ અને જાદુગર કહેતા હતા. મુસલમાન યનારાએને દુઃખો દેવામાં પોતાની ફરજ ગણતા હતા. ફટલાક બનાવોમાં કાફરોના હાથમાં સપડાઇ ગયેલા મુસલમાનો સાથે, હેવાનીયતપણાને પણ શરમાવે એવા કસબ અત્યાચારો ગુજરવામાં પણ અચકાયા નહિ.

એક દીવસે નબી (સલ૦) સાહેબ મકકા શરીફમાં નમાઝની પ્રાર્થના ગુજરતા હતા, તેવામાં અકબ્રા ખીન અબીમોહમ્દ નામનો માણસ પણ ત્યાં આવ્યો. તે હઝરત મહમદ (સલ૦) સાહેબને

ખેતુલલા શરીરમાં પોતાના નવીન ધર્મનુસાર પ્રાર્થના કરતો જોઇ, ગુસ્સાથી લાલચોળ થઇ ગયો તેની આંખોમાં વેરનું લોહી ઉતરી આવ્યું તેણે પોતાની ચાદરને વળ દઇ, તેઓ સીજદો નમન કરવાની તક્યારીમાં હતા. તે વખતે વળ દીધેલી ચાદરનો, તેમના ગળામાં ફંદો નાંખી ઉપરથી પાછા વળ દેવા માંડ્યા, આવી રીતે તેમને ટુંપો દેવામાં આવ્યો. દર પળે તેમનું ગળું દબાવું હતું છતાં પ્રાર્થનામાંજ-નમનમાંજ પડ્યા રહ્યા, અને મહોડેથી “ સુખહાના રખિયકેલ અચલા ” સિવાય ખીજે કોઇ શબ્દ કાઢ્યો નહી. તેટલામાં અખુંજ-કરે હરમસરામાં આવી નખી (સલ૦) સાહેબને દુશ્મનના હાથમાં ફસાએલા જોઇ અકબાને ધકકો મારી હટાવી દીધો અને ગળામાંથી ફાંસી કાઢી નાંખી, ગુસ્સામાં કહ્યું.

“ તમે એવા સદાચારી પુરૂષને કતલ કરવા ઇચ્છા રાખો છો કે, જે અલ્લાહને પોતાનો રખ કહે છે, જાહેર નીશાનીઓ સાથે, ખુદા તરફથી તમારી પાસે આવ્યો છે. ”

આ ખેંચ તાણમાં આજુ બાજુથી કેટલાક કાફર કુરેશી લોકો એકઠા થઇ ગયા અને હઝરત

અપ્પુજીકરને માર મારી બેભાન કરી દીધા.

એક પ્રસંગે નખી (સલ૦) સાહેબ કાળતુલ્લા માં પ્રાર્થના કરતા હતા અને ત્યાંજ અપ્પુજેહલ સાથે કેટલાક કુરેશી લોકો પણ બેઠા હતા. અપ્પુ જેહલે અદાવતથી લોકોને મશકરી કરવા ઇશારત કરી. એક કુરેશીએ સડેલી અને મળ મુત્રથી ભરેલી ઓઝડી નખી મહંમદ (સલ૦) સાહેબ નમનમાં-સીજદામાં હતા ત્યારે તેમના શરીર ઉપર નાંખી દીધી. આ વખતે હજરત ખીખી ફાતમા બેતુલ્લા શરીરમાં, એકાએક આવી ચઢ્યાં અને પોતાના પીતા ઉપર નાંખવામાં આવેલી મળમુત્રથી ભરેલી ઓઝડી તેઓએ બાહર ફેંકી દીધી. અપ્પુજેહલના અત્યાચાર અને ઇસ્લામીઓની દ્રઢતા.

હજરત અમ્માર અને તેમના માતપિતા મુસલમાન થવાથી, અપ્પુજેહલને તેમની ઉપર ધણો ગુસ્સો હતો અને વેર લેવાનો દાવ શોધ્યા કરતો હતો. એક દીવસે અપ્પુજેહલ તેમના ઘરમાં ગયો. અને તેમને એકલાં જોઇ, લાકડીયાં એકદમ હુમલો કર્યો. અમ્મારના પિતા યાસીર વૃદ્ધાવસ્થાના હોવાથી, અપ્પુજેહલના પહેલાજ હુમલામાં શહીદ

થયા. અને અમ્મારનાં માતા સમ્મીઆને ખંજર
મારી શહીદ કર્યાં. ખીજા દીવસે અબુજેહલે પોતાના
સોજતી કાફર કુરેશીઓને એકઠા કરી રસ્તામાં
અમ્મારને ઘેરી લઇ માર મારવા માંડ્યો. હઝરત
રસુલે ખુદા (સલ્વ) એ આ દયામણો અને કરુણ
બનાવ પોતાની આંખે જોયો અને અમ્મારને
દીલાસો આપતાં કહ્યું:—

હે યાસિરના વંશજ ! સખર કરો ! કારણ કે
તમારું જાથુકતું રહેલાણુ સ્વર્ગ—જન્નત છે.

હઝરત અમ્માર સખર સાથે કાફરો તરફથી
પડતી લાકડીનું દુઃખ વેઠતા હતા અને ગુન્નસ
મુજબ પોતાનો બચાવ પણ કરતા હતા. છેવટ
તેઓ પડી ગયા એટલે કાફરોએ તેમને બાંધી
ગરમ આગ જેવા તપી રહેલા પથરાઓ ઉપર
ઉઘાડી પીઠે સુવાડ્યા, હાથમાં રસી બાંધી આખા
ચોગાનમાં ખેંચવામાં આવ્યા. અને ચિત્તા પાટ
સુવાડી તેમની છાતી ઉપર ઉનીચએલી પથ્થરની
ભારી શીલા મુકવામાં આવી. આટલું દુઃખ બીલ-
વાની સાથે પણ તેઓ ઇસ્લામ યી ડગ્યા નહી. આ
દુઃખમાં કલમોજ માત્ર તેમની જીભ ઉપર હતો.

એક વખત ખજાખ ખીન અરસને કાફ-
રોએ ઘેરીને પકડી લીધા, તેમના હાથ પગ બાંધી
નાગા કરવામાં આવ્યા અને લોખંડના સળીયા
તપાવી તેમના શરીર કેપર ઠેરઠેર ડામ દેવામાં
આવ્યા. ચીપીયા વતી માથાના વાળ પીંખી નાખ-
વામાં આવ્યા છતાં પણ ખજાખ ધરલામ તર-
ફથી ડગ્યા નહી. આવા સંકટોની દશામાં તેઓ
કલમે પડતા રહ્યા અને દુશ્મનોને બોધ આપતા
રહ્યા હતા.

મુસઅબ ખીન ઉમેરને મુસલમાન થવાને
સબબે સખત દુખો આપી ધરથી કાઢી મુક્યા હતા.

ખીલાલ ખીન રેબાહ ઉપર મુસલમાન થવાને
કારણે સખત જુલમ ગુજારવામાં આવ્યો. નાગા
કરી ગરમ રેત ઉપર સુવાડવામાં આવ્યા, બળતો
પગરો છાતી ઉપર મુકવામાં આવ્યો. ગળામાં
રસ્સી બાંધી ઉની રેત ઉપર સુવાડી તાણ-
વામાં આવ્યા.

અમીર ખીન ફૈઝયરાને સખત ધાયલ કરી,
હાથ પગ બાંધી તેમના શરીરમાં સુજો ભોંકી
લોહી લુહાણ કરવામાં આવ્યા. ઉની રેત ઉપર

સવાડી ગળામાં દોરકું બાંધી ખેંચવામાં આવ્યા. એવીજ ધણી ઇસ્લામી ઓરતોને હૃદયદ્રાવક સંકટો અને કમકમાટ બર્યા કળેટો આપવામાં આવતાં હતાં.

મક્કાના લોકોની આવી કડરતા જોઇ નખી (સલ૦) સાહેબે મુસલમાનોને હબશાનના દેશમાં જઈ રહેવા કહ્યું, કારણ કે ત્યાંનો રાજા સદાચારી અને ન્યાયી હતો. હજરત રસુલેખુદા (સલ૦) સાહેબની આજ્ઞા અને ઇચ્છાનુસાર ૧૦ પુરૂષ અને ૪ સ્ત્રીઓની એક નાની ઇસ્લામી ટોળીએ ધર્મ માટે દેશનો ત્યાગ કર્યો.

મુસલમાનોની આ પહેલી હીજરત હતી. તે પછી ઇસ્લામ સ્વીકાર્યા પછી જેમની ઉપર સખત જુલમ ગુજરવામાં આવતો તેઓ હબશાનમાં જઈ રક્ષણ મેળોવતા હતા. રહેતે રહેતે આ સંખ્યા ૧૦૦ જેટલી થઇ ગઇ. જેમાં ૮૩ પુરૂષો અને ૧૭ સ્ત્રીઓ હતી. આ ટોળીમાં જુદા જુદા કપ્પીલાના આરખો હતા. હબશાના રાજાએ માયા ખતાવ્યાથી તેઓ નિશ્ચિંતપણે રહેવા લાગ્યા. મક્કાના લોકોને હબશાના રાજાએ મુસલમાનોને

હવાલે કરવા. હબશાના રાજા નજ્જશીએ મુસલમાનેને બોલાવી ખરી હકીકત જાણવા માંગી.

જાફર ખીન અખીતાલીએ ખરી ખીના સમજાવતાં જણાવ્યું:—

“ હે નૃપતિ ! પ્રથમ અમે મુર્તિઓની આરાધના કરતા હતા, શીરક અને અધમ કામોમાં તદ્દલીન હતા. અમારા આચરણ મનુષ્ય કહેવાને લાયક પણ નહોતા. ખુદાએ દયા કરી અમારામાં એક નખી પેદા કર્યા છે જેની કુલીનતા, સત્યતા, પવિત્રતા, નિઃકપટતા અને નિર્શર્થપરતા અમે સંપૂર્ણ રીતે જાણીએ છીએ.”

“ તે એવું શીક્ષણ આપે છે કે, ખુદા એક છે તેનો કોઈ ભાગીદાર નથી. પથરા અને મુર્તિઓની પુજા કરવી નહી, સાચી વાત કહેવી, વચન આપેલું પાળવું, અનામત વસ્તુને જીવના જોખમે જાળવી રાખો, મનુષ્ય માત્ર ઉપર દયા કરો, અનાચારનો ત્યાગ કરી સદાચાર શીખો, પ્રાર્થના કરો, દાન પુન્ય કરો, ઉપવાસ-રોઝા રાખો, ધ્યાન અને ભક્તિ કરો.”

“ ઉપર કહેવામાં આવેલ નીતિમય બોધ ઉપર લલચાઈ હો મહંમદ (સલ૦) સાહેબ

ઉપર અમે ઇમાન લાવ્યા છીએ. આ એકજ કારણ છે કે, જેથી અમારી પ્રજા અમારી સામે ખીજવાઈ છે. તેઓએ અમારી ઉપર ઘણો જુલમ કર્યો છે. તેઓએ અમને એવા સબબસર પગવવા માંડ્યા કે, અમે એક ખુદાની પ્રાર્થના છોડી પથરાની મુર્તિઓ આગળ નમન કરીએ. તે અત્યાચારીઓ તરફથી અમારી ઉપર ગુજરવામાં આવતા જુલમાટથી કંટાળ્યા પછી અમેએ તમારા આસરામાં આવી રક્ષણ મેળવ્યું છે.”

હબ્શાના રાજા નન્જશીએ નખી (સલ૦) સાહેબ ઉપર ઉતારવામાં આવેલા ફરમાનો સાંભળવાની ઇચ્છા બતાવ્યાથી જાફરે મરીયમની સુરતનો પહેલો ભાગ વાંચી સંભળાવ્યો. આ બોધની એટલી ભારી અસર થઈ કે રાજા નન્જશી રડી પડ્યો. તેણે કહ્યું ઇસા મસીહ ઉપર ઉતરેલી ખુદાની વાણી અને આ એકજ છે, તે પછી કુફરો તરફથી આવેલાઓએ, મુસલમાનો વચ્ચે વેર પડાવવાનો ઠરાવ કર્યો. ખીજા દીવસે રાજા નન્જશી આગળ તેઓએ આવી ઉમરખીન આસે કહ્યું કે, મુસલમાનો તમારા ધર્મ અને તમારા નખીના પણ દુશમન છે.

રાજાએ જાહેરને બોલાવી હજરત ઇસા (અલ૦)
બાબે મુસલમાનોના ધર્મમાં કહેવામાં આવેલી
વાતો જણાવા માંગી.

જાહેરે કહ્યું—“ અમારા નખી (સલ૦) તર-
ફથી અમને શિક્ષણ આપવામાં આવ્યું છે કે,
તેઓ ખુદાના બંદા છે, ખુદાના હુકમથી બીબી
મરીયમના પેટમાંથી, વગર બાપના અવતર્યા,
ખુદા તરફથી માન પામેલા પયગમ્બર છે.”

આ સાંભળી રાજા ઘણો રાજી થયો. અને
નખી સાહેબની મુલાકાત કરવાની ઇચ્છા જણાવી.
મુસલમાનોને શાંતપણે પોતાના દેશમાં રહેવાની
પરવાનગી આપી, ભેટ સોગાદો સાથે કુદ્દારો
તરફથી આવેલાઓને પોતાના શહેરમાંથી નીકળી
જવાનો હુકમ આપ્યો.

હબ્શાનમાં નીબ્જળ થવાથી મકકાના કુરે-
શીઓ આપસમાં મશવરત કરી અતબને પોતાનો
પ્રતીનીધી બનાવી હજરત નખી (સલ૦) સાહેબ
પાસે મોકલ્યો જેણે હ૦ નખી (સલ૦) સાહેબ
પાસે આવી કહ્યું.

“હજરત મહંમદ ! (સલ૦) જો તમે અમારા

દેવતાઓને વખોડવાની નીતીનો ત્યાગ કરો, અને તમારા નવા ધર્મનો ઉપદેશ બંધ કરો તો, અમે તમને અમારો રાજ બનાવવાનો કરાવ ક્યો છું. અને તમારા બજનામાં એટલો ધન માલ એકઠો કરી આપશું કે અમારામાં કોઈ પાસે તેટલી દોલત હશે નહીં. અને અમે કદી પણ તમારો વિરોધ કરીશું નહીં.”

હઝરત રસુલેખુદા (સં) સાહેબે જવાબ આપ્યો, “સાંભળો ! મને ધન દોલતની જરૂર નથી. તેમજ હું તમારો રાજ બની તમારી ઉપર સત્તા ચલાવવા ઇચ્છુ રાખતો નથી. મારી ફરજ માગ ખરા દીનનો સંદેશો પહોંચાડવાની છે. અને ફક્ત તે ફરજ બજાવવા તમારી વચ્ચે આવ્યો છું માટે તમને, એક ખુદા છે અને તેના કામમાં કોઈને કશી પણ દખલ નથી એ વાતના સમાચાર આપવાના છે અને સાથેજ તેના ગુરુસાથી બહીવડાવવાના છે. હું ખુદા પાકના હુકમને માન આપી તે પ્રમાણે વર્તું છું અને ભવિષ્યમાં પણ તેની આજ્ઞાનુસાર ચાલતો રહીશ. જો તમે સત્યતા કબુલ કરો તો તમારેજ માટે સાફ છે. અને જો નહીં માનો તો હું મારી હીદાયતમાંજ સંતોષ માનીશ.”

હઝરત રસુલે ખુદા (સલ૦) સાહેબનો ઉત્તર સાંભળી નાસીપાસ થઇ બધા ચાલ્યા ગયા. અને પોતાની નિષ્ફળતા ઉપર અફસોસ કરવા લાગ્યા. થોડા દીવસ પછી કુરેશી કબીલાના બે મોટા અને લાગવગવાળા આગેવાનો મુસલમાન થયા. એક હ૦ નખી (સ૦) સાહેબના કાકા હમઝા જોઓ પ્રખ્યાત બહાદુર અને આગેવાન હતા. ખીજા હઝરત ઉમર (રદી૦) જોઓ મુસલમાન થયા અગાઉ મુસલમાનોના કદા વેરી હતાં. તે બન્ને ગ્રહસ્થો મુસલમાન થવાથી ઇસ્લામનું બળ ધણું વધી ગયું.

હઝરત ઉમરના મુસલમાન થવાની ખરી ખીના એવી કહેવામાં આવે છે કે, એક દીવસે ઉમર સખત ગુસ્સે થઈ હઝરત રસુલે ખુદા (સલ૦) સાહેબને કતલ કરવા ચાલ્યા. માર્ગમાં સાઅદ ખીન વીકાસે તેમની બહેન અને બનેવી મુસમાન થવાની ખબર આપી. તેઓ સીધા બહેનને ત્યાં ગયા. આ વખતે તેઓ કુરઆનશરીફ વાંચતા હતાં જે ઉમરે સાંભળ્યું. ઉમરને આવેલા જોઈ કુરઆનશરીફ સંતાડી દીધું. ઉમરે પોતાની બહેનને એટલો સખત માર માર્યો કે તેણીના શરીરમાંથી લોહી નીકળવા માંડ્યું તેમના બનેવી

સપ્તે કહ્યું અમે મુસલમાન થયા છીએ મોતની ઘડી સુધી મુસલમાનજ રહીશું. તેઓ શું વાંચી રહ્યા હતાં તે ઉમરે જોવા માંગવાથી “તા હા” ની સુરત તેમને આપવામાં આવી. તે સુરત વાંચતા—

(આકાશ અને પૃથ્વીના પેદા કરનારે તે તે મોકલ્યું છે) સુધી પહોંચ્યા ત્યારે આ વાક્યની ઉંડી અસર થઇ અને ભય પામ્યા. અને પોતાને હઝરત રસુલેખુદા (સલ૦) સાહેબ પાસે લઇ જવા આગ્રહ કર્યો. તેઓ હઝરત રસુલેખુદા (સલ૦) પાસે આવ્યા તેમને જોઇ હઝરતે કહ્યું “ ઉમર ! ક્યાં સુધી પયગમ્બરને પીડા કરશે ? ”

આ વાક્ય સાંભળી ઉમર રડી પડ્યા અને કહ્યું:-

(ખુદા વગર કોઇ માયુદ નથી અને મહંમદ અલ્લાહના મોકલેલા પયગમ્બર છે) ઉમરને મુસલમાન થયેલા જોઇ બધા મુસલમાનો રાજી થયા અને અલ્લાહો અકબર પોકારી ઉઠ્યા. આ બનાવ પછી મકકાના લોકો વધુ ગુસ્સે થયા અને મુસલમાનોને પજવવા અને પાયમાલ કરવાનો ઇરાદો કર્યો. અબુલહબ, અબુજેહલ ઉમઇયા ખીન ખલફ, હારીસ ખીન કયસ, વલીદ ખીન મુગયરા અને આસ ખીન વાયલ વીગેરેએ એકસંપ થઇ ઇસ્લા-

મના ફેલાવામાં અટકાયત નાંખવાનો નિશ્ચય કર્યો. પરંતુ છેવટમાં નિષ્ફળ નીવડ્યા.

અંતમાં જ્યારે વધતા ઈસ્લામના ફેલાવાને નજ અટકાવી શક્યા ત્યારે બધાએ એકઠા થઈ ઠરાવ કર્યો કે, બની હાશમ હ૦ મહમદ (સલ૦) ને તેમના તાબામાં સોંપે નહી ત્યાં સુધી તેમની સાથે કોઈ જાતનો વ્યવહાર રાખવો નહી. આ ઠરાવ કાગળ ઉપર લખી કાબા શરીફમાં ટાંગવામાં આવ્યો. હાશમી કબીલાના લોકો જેમાં મુસલમાનો અને ગયર મુસ્લીમો પણ હતા. બધા અબુતાલીબ પાસે આવ્યા, પરંતુ અબુલહુષ કબીલાના સાથનો સંબંધ તોડી કુરેશીઓ સાથે જઈ મળ્યો. હાશમી કબીલાવાળા સાથનો મક્કાના બધા લોકોએ વ્યવહાર બંધ કરવાથી તેઓ પહાડમાં આવેલા પોતાના શોએબે અબુતાલીબ નામના ગારમાં જઈ વસ્યા. એ વરસથી વધુ મુદત સુધી તેઓ સંકટો વેઠતા રહ્યા. ખાવાને અનાજ ન મળતું ત્યારે ઝાડના પાંદડાં ખાઈ નિર્વાહ કરતા હતા. આટલું છતાં પણ હઝરત રસુલેખુદા (સલ૦) ઇસ્લામના ફેલાવવાનું કામ આગળજ ધપાવ્યે જતા હતા. બની હાશમની

આ દુખી અને દયામણી દશા ઉપર હીશામ ખીન
અત્ર અને ઝુખયર ખીન અયુ ઉમઘયા વીગેરેને
દયા આવી કાળા શરીરમાં ટાંગવામાં આવેલો
હરાવ, અયુ લહ્યનો સખત વીરોધ હોવા છતાં
પણ ફાડી નાંખ્યો. તે પછી બની હાશમ ફરી
મકકા શરીરમાં વસવાટ માટે આવ્યા.

અયુતાલીબની વફાત.

આ મુદતમાં કુરેશ અને ગેર કુરેશના ધણા
લોકો મુસલમાન થઈ ચુક્યા હતા. નખુવતને દસ
વરસ વિત્યા પછી એટલે સને ૬૧૯ ના માર્ચની
૧૪ મી તારીખે અયુતાલીબનો દેહાંત થયો. આ
શોકજનક બનાવના ત્રણ મહીના પછી ૭ મી
જુન ૬૧૯ ઇ. સ. ના દીવસે હઝરત ખદીબની
પણ વફાત થઈ.

એક તરફ હઝરત રસુલેખુદા (સલ૦) ના તે
બન્ને ખરા મીત્રોનો દેહાંત થયો અને ખીજી
બાજુએ મકકાના લોકોએ સખતાઇમાં એકદમ
વધારો કર્યો. નહીં વેઠી શકાય એવા અત્યાચારો
અને સખતાઇઓ મુસલમાનો ઉપર ગુજરતી જોઈ
મુસલમાનોમાં કટલેક અંશે નિરાશા ઉત્પન્ન
થવા માંડી.

ઝયદ બીન હારીસને સાથે લઈ તાયફના લોકોને ધર્મ બોધ આપી મુસલમાન બનાવવાના ઉદ્દેશ્યથી હજરત મોહંમદ (સલ૦) તાયફ આવ્યા. તાયફમાં લોકોને એકત્ર કરી સદાચાર અને નિતીનો બોધ આપવા માંડ્યો પરંતુ લોકોએ લક્ષ આપ્યું નહીં એટલુંજ નહીં પણ ઉશ્કેરાઈ પથ્થર મારવા માંડ્યા. હજરત રસુલે ખુદા (સલ૦) ધાયલ થયા અને એક બગીચામાં આવી આશરો લીધો.

હજની મોસમમાં અરબી કબીલાના લોકો મકકામાં આવ્યા તેમને નિતી અને સદાચારનો બોધ આપવા માંડ્યો પરંતુ અબુલહથ તરફથી અરબી કબીલાના લોકોને બહેમ ભરાવવામાં આવતો કે “મોહંમદ (સલ૦) ઉંચા દરજ્જાના બહુગર છે. તમારે તેમની વાત સાંભળવી જોઈએ નહીં.”

હજ પ્રસંગે મદીનાના ખઝરક કબીલાના ૬ માણસોને હ૦ રસુલે ખુદા (સલ૦) એ ધર્મ અને નિતીનો બોધ આપ્યો. તેઓ નિતી વચનો અને ધર્મ શિક્ષણ ઉપર લોભાઈ મુસલમાન થયા. હજ કરી તેઓ મદીના ગયા પછી ત્યાંના લોકો

આગળ રસુલે ખુદા, તેમના બોધ ધર્મ અને કુરઆનના શિક્ષણનાં વખાણ કરવા માંડ્યાં. ખીજા વરસે મદીનાના ૧૨ માણસોએ હજ પ્રસંગે મક્કા શરીફ આવી ઇસ્લામ ધર્મ કબુલ કર્યો. ખુદા સાથે ખીજા કાઠ વ્યક્તીને શામીલ નહી કરવા, ચોરી, વ્યભિચાર અને બાળકીઓને કતલ નહી કરવાનો કરાર કર્યો, આ લોકો અને મદીનાના લોકોને ધર્મ અને નિતીનો બોધ આપવા મસઅબ ખીન ઉમરને તે લોકોની સાથે મદીના મોકલવામાં આવ્યા.

મદીનાના લોકોએ મસઅબને આવકાર આપ્યો તેમનો બોધ સાંભળી મુસલમાન થવા માંડ્યા અને થોડાજ દિવસોમાં મદીનાનો મોટો ભાગ મુસલમાન થઇ ગયો. આ બનાવથી મક્કાના લોકો અભરાટમાં પડ્યા. તેમને લાગ્યું કે જે મદીનાના બધા લોકો મુસલમાન થાય તો મુસલમાનોનું બળ વધી જશે અને તેઓ મક્કા ઉપર ચઢાઇ કરી તેમને નુકસાન પહોંચાડશે. મક્કાના લોકોએ દારૂલ નુદવામાં એકઠા થઇ અબુલહબની ઇચ્છાથી એવો ઠરાવ કર્યો કે બધા કબીલામાંથી એકેક જવાન તલવાર સાથે રસુલે ખુદા (સલ૦)

ઉપર હુમલો કરી કતલ કરે. આવી રીતે જ્યારે બધા કપીલાવાળા ખુન કરશે ત્યારે બની હાશમ વાળા કોઈની સામે પણ વેર મેળવવાનો વિચાર કરશે નહીં.

દુશ્મનોના મશવેરાની હઝરત રસુલે ખુદાને ખબર મળી અને સાથેજ મક્કા છોડી જવાનું ખુદાનું ફરમાન મળવાથી લોકોની જે અમાનતો તેમની પાસે હતી તે હઝરત અલીને સોંપી, હઝરત અબુઅકર સીદિકને સાથે લઈ મદીના શરીફ જવા નીકળ્યા અને મક્કાથી ત્રણ માઈલ દુર આવેલા જબલેશ્વર પર્વતની હુરા નામની ગુફામાં આશરો લીધો.

આખી રાત લોકોએ ઘરને ઘેરી રાખ્યું અને સવારે તપાસ કરતાં જણાયું કે રસુલે ખુદા ઘરમાં નથી, ક્યાં ગયા તેની કોઈને ખબર નથી. આ વાતની કુરેશને ખબર આપવાથી એમર માણસો શોધવા મોકલ્યાં અને જે માણસ હો રસુલે ખુદાને પકડી લાવે તેને ૧૦૦ ઉંટ આપવાનું જાહેર કરવામાં આવ્યું.

અબ્દુલ્લા ખીન અબુઅકર જો કે હજુ સુધી મુસલમાન નહોતા થયા છતાં કુરેશ લોકોની બધી

હીલ્યાલોની બાતમાઓ મેળવી સાંજરે ગુફામાં જઈ ખખર આપતા હતા અસમા બીન્ને અબુ. બકર રાત્રે જઈ ખાણું આપી આવના હતા અને અબુબકરનો ગોવાળીઓ આપે દીવસ ગુફાની આજુબાજુ પોતાનાં બકરાં ચારતો અને દુધ પીવાડતો હતો.

ત્રણ દીવસ પછી અબુદુલ્લા રાત્રે બે સાંદ-ણીઓ લાવ્યા, તેમના ઉપર હઝરત રસુલેખુદા અને અબુબકર સવાર થઈ બન્ને મદીના તરફ ઉપડી ગયા.

હીજરત અને મદીનામાં વસવાટ.

રાજ માર્ગ છોડી પહાડી વાટે તેઓ મદીના તરફ ચાલ્યા અને તા. ૨૦ મી સપ્ટેમ્બર ૬૨૨ ઈ. ને સોમવારે, મદીનાની પાસે આવેલા કુબા મથકે જઈ પહોંચ્યા. મદીનાના લોકોએ બેહદ ઉત્સાહ આનંદ સાથે તેમને આવકાર આપ્યો અને ૪ દીવસ સુધી ત્યાંજ મુકામ રાખ્યો. મદીનાના લોકોએ તેમની પધરામણીની ખુશાલીમાં એક કાવ્ય 'બનાબુ' હવું જેની કડીઓ નીચે પ્રમાણે છે.

“અલ—વીદાની ખીણોમાંથી પુર્ણિમાના ચંદ્રે દેખાવ દાધો છે, જ્યાં સુધી ખુદાની પ્રાર્થના કરનારા જીવતા રહે ત્યાં સુધી આપણે ધન્યવાદ-સુકરાના આપવા નોંધએ.”

અત્રે હઝરત નખી (સલ૦) સાહેબે એક મસજીદ બનાવી જે આજે પણ મસજીદે કુઆને નામે ઓળખાય છે. તા. ૨૪ સપ્ટેમ્બર ૬૨૨ ને જુમ્માને દીવસે કુઆથી નીકળી મદીના શરીફમાં આવ્યા આ વખતે હ. રસુલે ખુદા (સલ૦) સાહેબની ઉંમર ૫૩ વર્ષની હતી. શહેરમાં દાખલ થતાં દરેક મહોલ્લાના લોકો તેમને પોતાના મહોલ્લામાં ઉતરવા આગ્રહ કરતા હતા. કેટલાક લોકોએ સાંઢણીની નકીલ-નાથ પકડી તેમને ત્યાં ઉતરવા આગ્રહ કર્યો. હઝરત રસુલે ખુદા (સલ૦, કહ્યું જ્યાં મારે ઉતરવાનું છે ત્યાં સાંઢણી પોતાની મેજેજ ઉભી રહેશે તમારે કોઇએ વધુ આગ્રહ કરવાની જરૂર નથી. સાંઢણી ચાલતીજ રહી છેવટ બની નજરના મહોલ્લામાં આવી જ્યાં હાલમાં મસજીદે નખવીનો દરવાજો છે ત્યાં આવતાં સાંઢણી થોભી અને ખેસી ગઇ. હઝરત રસુલે ખુદા (સલ૦) સાહેબ નીચે ઉતર્યા અને કહ્યું આજ માઝ' છેવટનું રહેણાણ છે.

અમુ અયુષ અનસારીએ પોતાને ત્યાં મેમાન રાખ્યા અને બધો સર સામાન પોતાને ઘેર મોકલાવ્યો. જે જગ્યાએ સાંટણી બેઠી હતી તે જગ્યા સહીલ અને સુલેહ નામના એ યતીમ બાળકોની હતી. હજરત રસુલે ખુદાએ તે જગ્યા ની કીંમત આપી ત્યાજ મસજીદ બાંધી. મસજીદની આગુબાગુ રહેવા માટે કોટડીએ બાંધી. મસજીદ અને કોટડીએ તકયાર થતાં અમુ અમુ બનું ઘર ખાલી કરી મસજીદની કોટડીમાં રહેવા લાગ્યા.

હજરતઅલી અને તેમની સાથે સંખ્યા બધ મુસલમાનો મકકાનો ત્યાગ કરી મદીનામાં આવ્યા મદીનાના લોકોએ તેમની સાથે અપુર્વ માયા બતાવી તેમને વસવાની બધી સગવડો કરી આપી મકકાથી આવનારા મુસલમાનોને પોતાના ભાઈ બેખવામાં આવ્યા તે એટલે વટીક કે પોતાનાં ઘર અને જમીનો તથા જનવરો પણ તેમને સરખે ભાગે વહેંચી આપી પોતાના ઘરોમાં વસાવ્યા.

મદીના આવ્યા પછી હજરત રસુલે ખુદાએ યાહુદીએ સાથે એક કરારનામું કર્યું અને તેમાં

એક બીજાએ હળીમળીને રહેવા તથા એક બીજાના જન માણનું રક્ષણ કરવાની શરૂઆત દાખલ કરવામાં આવી હતી અને સાથેજ તેમાં એવી પણ શરત હતી કે મકકાના ગેર મુસ્લીમ અરજોને મદીનાના ચાહુદીઓએ કોઇ જાતનું રક્ષણ આપવું નહીં. આ કરારનામું નક્કી થયા પછી હજરત રસુલે ખુદા (સલ્લ) સાહેબે ધર્મ બોધની વાંચેઝો આપવાના કામની શરૂઆત કરીધી

લડાઇઓનું રહસ્યમય સિદ્ધાંત.

મુસલમાનો મકકા છોડી મદીના ખાતે આવી વસવાટી કરેશીઝામાં દુશમનાવટની ચીણુગારી-ઓએ ગંભીર રૂપ લીધું. મુસલમાની બંધી મીલકત ઉપર કબજો કરી લીધો. એક વખત છુપી રીતે અબુજેહેલ મદીના ખાતે આવી અબ્બાસ બીન રબીઆને ભોળવી મકકા લઇ ગયો અને મકકામાં તેમના ઉપર કમકમાટ ભર્યો જુલમ ગુજાર્યો. મકકાના આગેવાનોએ મદીનાના આગેવાનોને કાગળ લખી જણાવ્યું કે તમે અમારા દુશમનોને રક્ષણ આપ્યું છે. તેમને તમે કતલ કરો અથવા તમારા શહેરમાંથી કાઢી મુકો. તેમ નહીં કરવામાં આવેતો તમારી તરફ ચઢાઈ લાવ

વામાં આવશે, તમને પાયમાલ કરવામાં આવશે અને તમારી માલ મીલકત સ્ત્રી બાળકો ઉપર કબજો કરવામાં આવશે.

મદીનાની અધિક વસ્તી મુસલમાન થયેલ હોવાથી મકકાના આગેવાનોની માંગણી સ્વીકારી શકાય તેમ ન હતું. સાથેજ ખજર મળી કે કુરેશીઓ મદીના ઉપર ચઢાઈ લાવવાની તકનીક રીતે કરે છે. મદીનાના મુસલમાનો પણ ચેત્યા હતા અને પોતાના જવાબની સામગ્રી કરી હતી. હજરત રસુલે ખુદા (સલ્વ) પોતે પણ રાત્રે પહોંચે ભરતા હતા.

મુસલમાનોને પોતાના અને પોતાના ધર્મના રક્ષણ માટે અત્રે લડાઈઓ કરવી પડી હતી. આ લડાઈઓમાં હજરત રસુલે ખુદાએ પોતે પણ ભાગ લીધો હતો જે લડાઈમાં હજરત રસુલે ખુદાએ જાતે ભાગ લીધો છે તેને તવારીખ નવીસોએ “ગઝવા”નું નામ આપ્યું છે, અને જે લડાઈમાં રસુલેખુદાએ જાતે ભાગ ન લીધો હોય પણ સહાબામાંથી કોઈને સરદાર બનાવી મોકલ્યો હોય તે લડાઈને “સરીયા” કહે છે. બધી ગઝવા અને સરાયા—(સરીયાનું બહુ વચન) વિસ્તાર પુર્વક

લખવાનું આ સ્થળ નહી હોવાની થોડીક જાણવા
જોગ લગાઈઓ અત્રે ટાંકવામાં આવે છે.

સીરીયા અખદુદ્દા.

મકકાવ જા વે ૧૨ માટે વરસમાં એક કાફલો
સીરીયાં મોકલતા હતા. આ રીવાજ સાંખા કાળથી
ચાલ્યો આવતો હતો હવે તેમને એક મોટી લગાઈ
લગવાનો અભખરો બરાવ થી ઘણો માલ તઈયાર
કરી મે ટો કાફલો સીરીયા મોકલવાનો ખદોખસ્ત
કર્યો હતો આ ખામતની હઝરત રસુલેખુદા (૫૬૦)
સાહેબ તરફથી અખદુદ્દાહ ખીન હજરતે ૧૨
માહુસો સાથે મકકાના વાતાવરણની ખમર લાવવા
મે ળવામાં આવ્યા. સીરીયાથી માલ લઇને
અ તા કેટલાક મકકાવ સીઓ માર્ગનાં તેમને
વળ્યા રસ્તામાંજ તેમની સાથે બોલાચાલી થઈ
વાત વંધી અને ઉમર ખીન હદરમી ના નો એક
મકકાવાસી દાર થયો અને બે માહુસોને પકડી
લેવામાં આવ્યા હદરની મોટી લગાઈનું અહીંથી
મંડાણ થાયછે. આ ખનાવ સાંભળી કુરેશી લોકો
ઉશ્કેરાઈ ગયા. અદાવત હદ વટાવી મધ અને
મુસલમાનોને સજા આપવા મોટી લગાઈ કરવાનો
ઠરાવ કર્યો.

જાગે બદર.

સીરીયાથી પાછા ફરતાં ૩૦-૪૦ માણસો સાથે અબુસુરીયાન મદીના શરીફ પાસે પહોંચ્યા ત્યારે તેમને ખબર આપવામાં આવી કે મહંમદ (સલ૦) તમારો કાફલો લુટવાની તર્કયારીઓ કરે છે. આ સાંભળી અબુસુરીયાને હલકારો મોકલી મકકાથી મદદ મંગાવી. મકકા ખાતે ખબર પહોંચતાં કુરેશીઓ ગુસ્સે થઈ મોટી સંખ્યામાં નીકળી પડ્યા અને મદીના તરફ કુચ કરી અબુ સુરીયાન મદીનાનો રસ્તો મુકી દરીયા કીનારે થઈ મકકા તરફ આવવા રવાના થયા અને મકકાના લોકોને મદદ નહીં મોકલવાનું કહેવાડી દીધું. પરંતુ અબુજેહલે પાછા ફરવા ના પાડી અને કહ્યું કે બદરના પહાડ ઉપર જ્યાં મુસલમાનો એકત્ર થાય છે ત્યાં જઈને રહીશું અને તેમને આપણે શ્વાબ બતાવ્યા પછીજ હવે તો પાછા ફરીશું.

હઝરત રસુલેખુદા (સલ૦) સાહેબે અબુજેહલની તુમાખી સાંભળી મદીનામાં મુસલમાનોને એકઠા કરી તેમની સલાહ લીધી. બધા માણસોએ તેમની મરજીને તાબે રહેવાની ઇચ્છા પ્રગટ

કરી. છેવટ સને ૨ હીજરીના રમઝનની ૧૭
મી તારીખે (તા. ૧૩ માર્ચ ૬૨૪ ઇ. સ.) ના
રોજ હ૦ રસુલેખુદા (સ. ૪૦) સાહેબે મુસલમાનો
સાથે બહર જવા મદીનાથી બહાર નીકળી પડાવ
નાખ્યો. મદીનાની બહાર નીકળ્યા પછી ખબર
મળી કે મકકાના કુરેશી લોકોએ બહરના મેદાનમાં
આવી એક ડીનારે પડાવ નાખ્યો છે. અત્રે મુસલ-
માનો ફક્ત ૩૧૪ હતા અને મકકાવાશી કાફર
કુરેશી લોકો હજરોની સંખ્યામાં હતા.

બન્ને લશ્કરો મેદાનમાં સફ સમારી ઉભા
રહ્યા. હઝરત રસુલેખુદા (સ. ૪૦) સાહેબે જીહાદ
ઉપર અસરકારક વાચ્છેજ કરી મુસલમાનોના હીત
માટે ખુદા આગળ પ્રાર્થના ગુજારી. તેજ સીજ-
દાની સ્થિતિમાં ખુદાએ વીજ્યની આગાહી આપી
એટલે સીજદાથી માથું ઉઠાવી મુસલમાનોને આ
ખુશખબર સંભળાવી. થોડીવારમાં કુરેશી લશ્ક-
રમાંથી અતબા, શીબા અને વલીદ ગણુ પહેલ-
વાનો વચમાં કુદયા અને તેમની સાથે લડવા
માટે હઝરત હમઝા, હઝરત અલી, અને હઝરત
ઉબયદા ખીન હરસ મેદાનમાં આવ્યા. અતબા
અને વલીદને હમઝા અને હ૦ અલીએ ઠાર કર્યા

પાંતુ શીખાએ ઉત્તરવાદને પાખા ધા માર્યો આ
પનાવ હજરત અલી જેમ શકયા નહિ, તલવારનો
એક હાથ રી શીખનું માથું કાપી નાંખ્યું
અને ઉત્તરવાદને હજરત મુસ્લિમ (સલમ) માર્યો
પાસે લઈ આવ્યા. કુરેશીઓ આ જોઈ એકદમ
તુટી પડ્યા બીજાણુ યુદ્ધ જામ્યું બધાજેહલ સાથે
સંખ્યાબંધ કુરેશી સરદારો માર્યા ગયા. અને
હમ કુરેશી કેદ થયા બાકીના જેમ ફળ્યું
તેમ નાસી ગયા. તરતજ જીતની ખબર આપતા
અમદુલલાહ ખીન રવાના અને જયાદ ખીન હારી-
સને મદીને મોકલ્યા કેદીઓ સાથે માયા અને
મહોબા સરી વર્તણુંક રાખવાની સુચના આપી
બધા મદીના આવ્યા થોડા દીવસ પછી બદલો
આપી મકકાવાસીઓ પોતાના કેદીઓને છોડાવી
ગયા. આ લડાઈમાં ૭૦ કાફરો અને ૧૪ મુસ-
લમાનો માર્યા ગયા તતા.

આ લડાઈ પછી, સુવેક અને બની કાના-
કાઅ, ઓહોદ હમરાઉલઅસદ, જુઆ, ખીરેમો-
ઉના, ખન્દક, બની કુરેજા, બની મુસ્તલીક વીગેરે
લડાઈઓ થઈ હતી.

હુદયખીયાની લડાઈ.

મુસલમાનોને મકકા શરીફથી દેશ ત્યાગ કરી આબ્યાને ૬ વરસ થયાં હતાં છતાં હજ કરવા જવાનો અવકાશ મળી શક્યો નહોતો. એક રાત્રે હઝરત રસુલેખુદા (સલ૦) સાહેબે પોતાને સહા-ખીઓ સાથે સ્વપ્નામાં હજ કરતાં જોયા, સવારેજ હજ કરવા માટે તમયર થવાનો હુકમ આપ્યો. મકકાવાસીઓ ઉપર ભયની છાયા ન પડવા પામે તે હેતુથી હજ કરવા આવનાર મુસલમાનોને હથીયાર પાસે નહીં રાખવાનો હુકમ આપ્યો. જુલકાદ સને ૬ હીજરી (૬૦ સન ૨૬૮) માં ૧૫૦૦ મુસલમાનો હજ માટે જવા રવાના થયા. મકકાના લોકોને મુસલમાનોની રવાનગીની ખબર પડતાં તેમને અટકાવવાનો બદોઅરત કર્યો. મકકાથી એક પડાવ ઉપર આવેલા હદીખીયા ગમ આગળ મુસલમાનોએ પડાવ નાંખ્યો અને અહીંથીજ મકકાવાસીઓ તરફથી ઉરેવાહે આવી સવાલ કર્યો કે તમારો આવવાનો શો હેતુ છે? જવાબમાં કહેવામાં આવ્યું કે અમે ફક્ત હજ માટે આબ્યા છીએ અમારો લડવાનો મુદ્દલ વિચાર નથી. ઉરવાહ ત્યાંની રીતલાત જોઈ ધણો અનન્યખી પામ્યો.

તેણે જોયું કે સત્તાળા બેહુદ અદબ રાખેછે. મોટી આતુરતા અને ઉમંગ સાથે શેવામાં હાજર રહે છે બોલેબોલ ઉપર જન કુરબાન કરવા તૈયાર રહે છે. હઝરતના વઝુનું નીચે પડતું પણી હાથોહાથ ઉઠાવી આંખો સરસું ચાપે છે. નેણે પાછા આવી મકકાવાસીઓને કહ્યું કે કયસર અને કીસરા જેવા શહનશાહેના દરબારમાં હું ગયો. પરંતુ જે પ્રેમ, મહોબત, માન અને મર્યાદા હં મહંમદ (સલ૦) સાહેબના અનુયાયો તરફથી તેમની તરફ બતાવવામાં આવેછે તેવાં મેં કોઈ ઠેકાણે જોયા નથી, મને વિશ્વાસ છે કે આવા વિશ્વાસુ અને શ્રદ્ધાળુ લોકો કોઈ કાળે હઝરત મહંમદ (સલ૦) નો ત્યાગ કરે નહીં.

હઝરત રસુલેખુદા (સલ૦) સાહેબે હઝરત ઉસમાનને એલચી બનાવી મકકામાં મોકલ્યા અને પોતાનો હજનો વિચાર ગ્રહીત કરવા જણાવ્યું. ઉસમાન ગનીએ કુરેશી સરદારોને પેગામ પહોંચાડ્યો પણ જવાબ આપ્યો નહીં હઝરત ઉસમાનને થોભાવ્યા. હઝરત ઉસમાનને ધણીવાર થવાથી મુસલમાનોને હં ઉસમાનને કતલ કરવાનો ભય લાગ્યો. હઝરત રસુલેખુદા (સ૦) ને

અરજ કરવામાં આવતાં તેઓએ કહ્યું જો એવીજ દુર્ઘટના બને તો ઉસમાનના ખુનનો બદલો લીધા વગર આપણાથી એક ડગલું પણ પાછળ ખસાય નહીં તે પછી એક ઝાડ તળે હઝરત રસુલે ખુદા (સલ૦) બેઠા એટલે સહાબાઓથી કુરઆન થવાની બેઅન લીધી. આ બેઅતને બેઅતે રીદવાન કહેછે. હ૦ ઉસમાનના ખુનની વાત જુડી પુરવાર થઇ. સુહેલ ખીન ઉમર સાથે હઝરત ઉસમાન પાછા આવ્યા. સુહેલે મકકાના લોકો તરફથી જણાવ્યું કે અમારી એવી ઇચ્છા છે કે, આ વરસે તમે પાછા જાઓ અને આવતે વરસે હજ કરવા નીરાંતે આવજો. કેટલીક વાર સુધી સુહેલ સાથે વાતચીત થવા પછી નીચેના શરતો પ્રમાણે સુલેહ નક્કી થઇ.

૧. મુસલમાનોને ચાલુ સાલ હજ નહીં કરતાં પાછા જવું અને આવતે વરસે હજ કરવા આવવું. મયાનમાં રાખેલી તલવાર વગર કોઇ હથેયાર સાથે લાવવાં નહીં તેઓ ત્રણ દીવસ સુધી હરમ શરીફમાં રહી શકશે.

૨. મુસલમાનો અને મકકાના લોકોમાં દસ વરસ સુધી સુલેહ રહેશે તેમના સાથે અથવા

તેમના સહાયકો સાથે કાંઈ લડાઈ થશે નહીં.

૩. કાંઈ કુરેશી મદીના જાય તો મુસલમાનોએ પાછો આપવો પડશે પરંતુ મક્કાવાસીઓ મદીનાનો કાંઈ માણસ તેમના શરમાં આવે તો પાછો આપવા અધાતા નધા.

ઉપરની શરતો પ્રમાણે સુલેહ થયા પછી ઈસ્લામના પ્રચારનું કામ ધણું અગળ વધ્યું ખાલીદ ખીન વલીદ અને હિમર ખીન આસ જેવા ત્રણાળા પોદ્દાઓ મુસલમાન થયા. હજશાનનો રાજા મુસલમાન થયો. મુસલમાનોનું બળ એકત્ર થયા પામ્યું, મીસરનો રાજા કુકિન અને રોમન શાહનશાહ હકુલનું પણ આકર્ષણ વા પામ્યું. દરાનનો શાહનશાહ જો કે ગુરસે છે. છતાં મન ન તેનો ગવરનર પોતાની બધી પ્રજા સાથે મુસલમાન થયો.

મક્કા તરફ ખેડીકર થતાં યાહુદીઓએ ફીસાદ કરવા માંડ્યું અને સને ૭ ના મોહરમમાં ખયયર ઉપર યાહુદીઓ સાથે લડાઈ થઈ અને સફર મહીનામાં હઝરત અલીએ યાહુદીઓનો પરાજય કર્યો.

સને ૮ હીજરીમાં બસરાના ખ્રીસ્તી હાકેમ સર હંબીલે હારીસ ખીન ઉમરને કતલ કરવાથી દમીશકની પાસે આવેલા મુતા ગામ આગળ લડાઇ થઇ, ખાલીફે જીત મેળવી અને તેમને સયકુલ્લા-હનો ખીતાબ મળ્યો.

સને ૮ માં મક્કાવાળાઓએ સંધીનો બાંધ કરી બની ખીકર સાથે જોડાઇ મુસલમાનોના સહાયક બનીખાઝાઆ ઉપર હુમલો કર્યો તે સળબે પયગમ્બર (સલ૦) સાહેબે ૧૦,૦૦૦ માણસો સાથે મક્કા ઉપર ચઢાઇ કરી “મરઝ્લ એ હરાન” આગળ પડાવ નાંખ્યો. અબુ સુફીયાને રાત્રે મુસલમાનોના લશ્કરની તપાસ કરી જઇ પામ્યા અને પયગમ્બર (સલ૦) સાહેબની પાસે આવી મુસલમાન થયા. મુસલમાનોને હરમ શરીફમાં ખુતરેજી નહીં કરવાનો તાકીદનો હુકમ આપી શહેરમાં દાખલ થવાનો હુકમ આપ્યો. મુસલમાનો વગર અડચણે શહેરમાં દાખલ થયાં. હઝરત રસુલેખુદા (સલ૦) એ હરમ શરીફમાં દાખલ થયા. ૬૦ રસુલેખુદા (સલ૦) એ હરમ શરીફમાં દાખલ થઇ તેમાં મુકવામાં આવેલા ૩૬૦ મુર્તીઓ બાહર ફેંકાવી દીધી.

તે પછી રસુલેખુદા (સલ્લો) સાહેબે બોલતાં જણાવ્યું કે અહલાહ પાક એક છે. તેનો કોઇ ભાગીદાર નથી તેથી તેણે પોતાનું વચન ખરૂં કરી બતાવ્યું અને પોતાના બંદાની મુદ્દ કીધી. બધા જથાઓને હાર આપી બધી જાતના ખોટા ગરૂર અને દંભ મારા પગ તળે આવ્યા. કુરેશીઓ તમારા દંભ અને ગરૂર અને નાત જાતના વડ-પણનો ખુદાએ નાશ કર્યો બધા માથુસો આદમ (અલો)ની ઓલાદ છે અને આદમને માટીમાંથી બનાવવામાં આવ્યા છે. (મકકાના બાલેમ લોકોને સંબોધી કહ્યું) તમે જાણો છો કે હું તમારી સાથે શું કરીશ ? તેઓએ લજ્જત થઇ કહ્યું “અમેાએ જેવા જુલમ કર્યા છે તેવાજ તમે કરશો” તે સાંભળી હો રસુલેખુદા (સલ્લો) એ ફરમાવ્યું “ મકકાવાસીઓ ! હું તમારી સાથે કોઇ બદલો લઇશ નહીં. તમે સ્વતંત્ર છો અને પોતાની મરજી પ્રમાણે રહી શકો છો.

અમેા તમને કોઇ જાતના અપરાધી ઠરાવતા નથી. ખુદા તમારા પાપની માફી આપે તેજ બધાથી વધારે રહેમ કરનારો છે.” હઝરત રસુલે ખુદાના આ શબ્દોની કુરેશ ઉપર એટલી ભારે

અસર થઇ ત્યાંજ બધા લોકો મુસલમાન થયા. ઝોહોર વખતે મકકા શરીફ ઉપર હઝરત ખીલાલે બુલંદ અવાજે અઝાન કીધી. મકકા આખું મુસલમાન થવાથી આબુ બાબુના કખીલાવાળા મુસલમાન થયા અને દેવળો તથા ધરોમાંની બધી મુર્તિઓ તોડી નાંખવામાં આવી.

જંગે હુનેન અને તખુક.

મકકા શરીફ ફતેહ થયા પછી મકકા અને તાયફની વચ્ચે રહેનારા બળવાખોર કખીલા બની સકફ અને બની હવાઝન લડાઈ માટે ચઢી આવ્યા હઝરત રસુલેખુદા (સલ્) એ ૧૨,૦૦૦ મુસલમાનો સાથે મકકાથી આગળ વધી અટકાવ્યા. મોટી લડાઈ પછી મુસલમાનો જીત્યા અને ૬૦૦૦ ગુલામો ૨૦,૦૦૦ ગિંટ, ૪૦,૦૦૦ બકરાં, ચાર હજાર અવકીયા (અઢીતોલા) ચાંદી મુસલમાનોને મળી. હવાઝીન કખીલાના ધણા લોકો મુસલમાન થયા. તેમનો માલ અને કેદીયોને છોડી દેવામાં આવ્યા.

સને ૮ હીજરીમાં અસરાના હાકીમને હાર થવાથી તેનો બદલો લેવા માટે ખીજ વર્સે

૪૦,૦૦૦ ના લશકર સાથે તે મદીના ઉપર ચઢાઈ કરવા નીકળ્યો. હઝરત રસુલે ખુદા (સલ૦) સાહેબને મદીના ઉપર ચઢાઈ કરવા નીકળ્યો. હઝરત રસુલેખુદા (સલ૦) સાહેબને ખબર મળતાં તેઓ મણુ ૩૦,૦૦૦ મુસલમાનો સાથે મદીનાથી રવાના થયા અને ૧૪ મંજીલ આગળ તય્યુક નામના તળાવ આગળ પડાવ નાંખ્યો. ૧૦ દીવસ સુધી પડાવ નાંખ્યા છતાં ખ્રીસ્તીઓ મેદાનમાં આવ્યા નહી. એટલે તેઓ મદીના શરીફ ખાતે પાછા ફર્યા.

સને ૧૦ હીજરીમાં જુદા જુદા દેશના માણસો હઝરત રસુલેખુદા (સલ૦)ની સેનામાં હાજર થઈ મુસલમાન થયા. બની અસદ, બની તમીમ, બની ખુખયદ, બની ફઝારા, બની હારીસ, બની મતાફીફ વીજેરેનાં ડેપ્યુટેશનો આવ્યાં અને તે કબીલાવાળા મુસલમાન થયા.

“જ્યારે ખુદાની મદદ થઈ અને જીત મળી ત્યારે જોયું કે કેવી રીતે મોટી સંખ્યામાં લોકો ઇસ્લામમાં દાખલ થયા—કુરઆને હુકીમ.”

વફાત.

અરબમાં રહી દુનીયા આખી માટે ખરે.

અને ખુદાઈ બોધ આપવા આવેલા રસુલેખુદા (સલ૦) ઉપર “આજે મેં તમારે માટે તમારો ધર્મ સંપૂર્ણ કર્યો છે તમારા ઉપર મેં પ્રેરેપુરી મહેરબાની કરી છે. અને તમારે સાથે મેં ઇસ્લામી ધર્મ પસંદ કર્યો છે.” છેલ્લી આયત ઉતરતાં પોતાનું કામ પૂરું થયેલું જાણી આકાશી લોકોમાં જવાની તૈયારી હોવાનો તેમને વિશ્વાસ થયો.

સમય સમયનું કામ કરે છે. ખુદાના ફરમાનોનો પ્રચાર કરવા માટે રખડપટ્ટી, દીન માટેની દુરંદેશી ઉપર વિચાર કરવાનો જીવલેણ થાક અને દુશ્મન ચઢુદણે આપેલા ઝેરની પીડાથી પોને લથડી પડ્યા. બીમારી વધતી ગઈ. દુનીયાના દીવસો ટુંકા થયા અને ખુદાના ફરમારમાં હાજર થવાની ધડીઓ પાસે આવી લાગી. રાત્રે તેમને સખત બોખાર ચઢ્યો અને સવારે મસજીદમાં ઇમામત કરવા અશક્ત બન્યા. હઝરત અબાબકર સીદીકને પોતાની જગ્યાએ ઇમામ બની નમાઝ પઢાવવાનો હુકમ કર્યો. આ ખબર સાંજણી લોકોના અંતઃકરણે ભરાઈ આવ્યાં અને જાહેર ખાતેન તેમનું ઊકળી ઉઠ્યું. ચયગમ્યરે ખુદા આ બના-

વની ખખર સાંભળી મહા મુશ્કેલીએ મસજીદમાં
આવ્યા. લોકોને ધીરજ આપી કહ્યું.

“અહરથો ! સંસારી જીવન તજવાનો સમય
પાસે આવ્યો છે તેથી તમને ખુદાની રક્ષામાં મુકું
છું તેનાથી ડરી પ્રાર્થના કરજો. મારી ગેરહાજ-
રીથી તમે દુખી થશો પણ જ્યાં બધા પયગમ્બરો
આવ્યા અને ગયા એ કુદરતના નીયમને મારે પણ
શરણે થવું જોઈએ. બધું માલીકની મરજીને
આધીન છે અને થવાનું થયા કરે છે. મને મોક-
લનાર પાસે હું જાઉં છું અને તમને હળી મળીને
આલવાની સલાહ આપું છું. ઇસ્લામી રહેજો ને
બલા કામો કરજો. સદાચાર કલ્યાણકારી હોઇ
ફરાચ્છરનો નાશ કરે છે. હું જાઉં છું અને પાછ-
ળથી તમારે પણ જવાનું છે મોત કાઢીને છોડશે
નથી, તેથી નહાસવું એ નાદાની છે માટે જીવન
તમારા હીત માટે હવું અને મૃત્યુ પણ તમારાજ
સાબર્ય છે અને મર્યા પછી પણ હું તમારોજ
રહીશ. હે ખુદા મેં તારો પેગામ દુનીયામાં પહોં-
ચાડ્યો છે. અને સોંપવામાં આવેલી ફરજ મેં
બજાવી છે જે તું ખુબ જાણે છે.”

તેજ ખીમારીની દશામાં મસજીદમાંથી નીકળી
ખીખી આયશાના હુજરામાં આવ્યા. અને ત્રીજે
દિવસે તા. ૧૨ મી રખીઉલ અવ્વલ અને ૧૧
હીજરીમાં આ લોકના ખોધનું કામ સમાપ્ત
થવાથી તેમનો પવિત્ર આત્મા પરલોક તરફ સીધાર્યો.
(ઇન્ના લીલ્લાહ વમન્ના ઇલયહે રાજેઉન)

(સમાપ્ત.)

“६” “साई” काथोल्य.
स्लाम” मुद्राल्य.
स्लामपुरा मु'अर्द नं. ४.

